

دلایل اجتماعی و اقتصادی عدم انصراف

شهروندان تهرانی از دریافت یارانه نقدی^۱

Social and Economic Tehrani Citizens'
Motivations for Refusing to Withdrawal
from Receiving Subsidies

Leila Malaei¹, Talie Khademian²

لیلا ملائی^۱، طلیعه خادمیان^{۲*}

Introduction: The withdrawal of receiving direct subsidies were not associated with people willingness. After seventy-three million people registered in the second phase of subsidy and most of them refuse to withdrawal from receiving cash subsidies speculation and analysis were provided to explain why this issue was raised. This process aim to eliminate the subsidies for fuel, food, water, electricity and other items gradually and change the type of subsidy. People be paid in cash for subsidy and income which is earned from this type of subsidy was supposed to spent on civilian and cultural works.

Considering the negative consequences and challenges of the cash subsidy, social and economic citizens' motivations for refusing to withdrawal from receiving subsidies was raised as an issue. Thus, this study sought to examine the social and economic reasons of this issue.

Methods: The aim of research in every field is understanding the explanation of a series of variables. In this study, according to different levels of measurement variables, methods and techniques

مقدمه: طرح انصراف مردم از دریافت یارانه نقدی با استقبال مردم همراه نشد. و پس از ثبت نام هفتاد و سه میلیون نفر در مرحله هدفمندی یارانه‌ها و انصراف حداقلی مردم از دریافت یارانه نقدی در این مرحله گمانه‌زنی‌ها و تحلیل‌هایی برای تبیین چرایی این موضوع مطرح شد. بنا بود که در این فرایند با حذف تدریجی یارانه‌ها از مواد سوختی، مواد خوراکی، آب، برق و سایر اقلام در ایران نوع یارانه دادن تغییر کند که بخشی از این یارانه‌های حذف شده و به صورت نقدی به مردم پرداخت شود و سایر درآمد این کار صرف کارهای عمرانی و فرهنگی گردد. با توجه به عواقب منفی و چالش‌هایی که پرداخت یارانه نقدی به شهروندان به همراه داشت، عدم مشارکت مردم در فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها و عدم انصراف از یارانه نقدی به عنوان مسأله‌ای قابل تامل مطرح شد و این سؤال مطرح شد که دلایل عدم انصراف از دریافت یارانه نقدی از سوی شهروندان چه بوده است؟. از این رو تحقیق حاضر در پی بررسی دلایل اجتماعی و اقتصادی عدم انصراف از دریافت یارانه نقدی برآمده است.

۱- این مقاله برگرفته از پایان‌نامه لیلا ملائی به راهنمایی سرکار خانم دکتر طلیعه خادمیان در دانشگاه آزاد تهران شمال ارائه شده است

* کارشناس ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد تهران شمال
** دکتر جامعه‌شناس، دانشگاه آزاد تهران شمال، (نویسنده مسئول)،
<Sonia_khademian@yahoo.com>

1. M.A in Social Science Research
2. Ph.D in sociology,
<Sonia_khademian@yahoo.com>

used for data analysis The supply of data and information and statistical information in the form of common tools and techniques, statistical collection of Social Sciences (spss) is used. In this study, to describe the one-dimensional tables and graphs, central tendency (mean) and dispersion (standard deviation) will be used And to explain the findings of a two-dimensional tables, and Kolmogorov-Smirnov, Chi-square, t-samples and two independent samples (t), Pearson and Spearman correlation will be used. The most general social survey research and data collection method in which certain groups of people will be asked to answer some questions specific. Data was collected using different methods such as questionnaires, observation, etc. is used. However questionnaire is the most widely used techniques. This research is a descriptive study was conducted as a survey. Questionnaire was used for data collection. The main test method measures the credibility of peer review in its meaning and concept. This kind of attention and scrutiny is a method of determining the validity of To achieve this various methods have been used. According to the results the following table (99%) say that fear of the future is their reason to refuse to withdrawal from receiving cash subsidies ($t = 11.940$, $p < 0.001$). were selected. This study was a Survey Research, the statistical population was citizens from regions 2, 6 and 16 included 1137275 people. Data collected via questionnaire that has face Formal and its reliability is 78. The sample size was 384, calculated using the formula Cochran, and to access the sample of random sampling method was used. To explain the results of the chi-square test, one-sample and Pearson and Spearman correlation was used.

روش: هدف از تحقیق در هر زمینه‌ای، رسیدن به یک سری شناخت‌ها و تبیین روابط متغیرها است. برای رسیدن به این هدف از روش‌های مختلفی استفاده شده است. ((روش تحقیق مجموعه‌ای از قواعد، ابزارها و راه‌های معتبر و نظام‌یافته برای بررسی واقعیت‌ها، کشف مجهولات و دست‌یابی به راه‌حل و مشکلات است)). تحقیق حاضر با روش تحقیق پیمایشی است جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان مناطق ۱۶، ۶ و ۲ شهر تهران هستند که تعدادشان ۱۱۳۷۲۷۵ نفر بود. ابزار جمع‌آوری تحقیق پرسشنامه است که از اعتبار صوری برخوردار است و میزان پایایی آن نیز ۷۸٪ است. برای تبیین یافته‌ها از آزمون خی‌دوی، تی تک نمونه و همبستگی پیرسون و اسپیرمن استفاده شده است.

یافته‌ها: ترس از آینده، نارضایتی از وضعیت معیشت، نارضایتی از وضعیت معیشتی، بدبینی و عدم‌اطمینان مردم به وضعیت اقتصادی و درآمد در آینده، عدم‌اعتماد مردم به دولت، اعتقاد به رانت‌خواری و فساد اقتصادی در کشور، عملکرد دولت از طریق رسانه‌ها به ترتیب مهمترین عوامل تاثیرگذار در عدم‌انصراف مردم از یارانه است.

بحث: دولت جهت اجرای موفقیت‌آمیز طرح‌های اقتصادی و غیراقتصادی نیازمند مشارکت مردم است که این امر نیازمند بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم، ارتقاء اعتماد مردم به دولت و کاهش فساد در ساختارهای دولتی و... است.

کلیدواژه: یارانه، هدفمندی یارانه، عدم‌انصراف از یارانه

تاریخ دریافت: ۹۴/۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۱۴

مقدمه

Findings: Fear of the future, dissatisfaction with life condition, economic status and future income, pessimism and uncertainty, mistrust of the government, believing bribery and corruption in the country, the government operation through the media are the Tehran citizens' motivations for refusing to withdrawal from receiving public subsidies. The findings obtained by the y-test showed that fear of the future, dissatisfaction with life conditions, pessimism and unreliability of the people about income future, unreliability of the people to the government, belief in economic rents and corruption in the country and weak performance of the government in the media were the reasons of the people who did not gave up getting the subsidy. Moreover, income and economic uncertainty and unreliability of the people to the government were the most important factors, respectively.

Discussion: The government needs the cooperation of the people to perform successfully the economical and uneconomical plans, in which life conditions of the people and their confidence to the government should be improved and corruption in state structures should be reduced and so on. 20 of Farvardin 1393(Persian date) reform implementation and registration of candidates began this stage. The government was obliged by its own mechanism to the stage to perform. Eleventh government resolution on identifying those in need and distribute subsidies among them, which you do by signing up applicants began again and anticipated 20 percent of the number of applicants will be reduced at this stage. But people withdraw receiving cash

طرح تحول اقتصادی به‌ویژه هدفمندکردن یارانه‌ها، در راستای تحقق اهداف در نظر گرفته شده در سند چشم‌انداز ۲۰ سال ایران به اجرا درآمد. اما طرح هدفمند کردن یارانه‌ها به نتایج پیش‌بینی شده خود نرسید. عوامل مختلفی در این خصوص تأثیرگذار بود. برخی معتقد بودند که اختصاص نیافتن بخش مهمی از منابع هدفمندی یارانه‌ها به بخش تولید عامل بی‌اثرسازی یارانه‌ها است. از سوی دیگر یک‌سال پس از اجرای این طرح برخی بررسیها نشان داد که کاهش مصرف انرژی پس از هدفمندی یارانه‌ها مقطعی بوده و رفتار غلط مصرفی مشترکان دوباره مانند گذشته در حال بازگشت است. کارشناسان معتقد بودند، با اینکه سه سال از اجرای طرح گذشته است نه تنها عدالت اجتماعی برقرار نشده، بلکه شکاف طبقاتی و هدر رفتن منابع ملی موجب شده طرحی که با پرداخت پول به مردم آغاز شد را شکست خورده ارزیابی کنند. دو دلیل عمده برای شکست خوردن طرح هدفمندی یارانه وجود دارد.

۱- استراتژی کاهش مصرف به‌طور کامل شکست خورده است. ۲- به دلیل تورم دستاوردهای محدود هدفمندسازی یارانه‌ها به شدت محدود شد. مجموعه‌ای از این عوامل باعث شد که دولت یازدهم اقدام به اجرای مرحله دوم طرح هدفمندی یارانه‌ها نماید (ترکان، ۱۳۹۲).

subsidies was not welcomed by people receiving cash subsidies and then the seventy-three million people registered in the second phase of subsidy and at least people withdraw receiving at this stage to explain why this issue was raised speculation and analysis

The findings showed that economic uncertainty and income are the most important factors in citizens' motivations for refusing to withdrawal from receiving cash subsidies The findings suggest that citizens' mistrust of the state is one of the main reasons for refusing withdrawal from subsidies. Dealing decisively with the perpetrators of the macro-economic corruption will increase people's trust in government. Job and income are other factors. In this research, in order to access the target population of random sampling method is used.

Keywords: Subsidies, Subsidies withdrawal, Targeted subsidies

مرحله دوم طرح هدفمندی یارانه‌ها از ۲۰ فروردین ۱۳۹۳ و با ثبت‌نام از متقاضیان این مرحله آغاز شد. این مرحله از طرح با مجوزی که از جانب مجلس شورای اسلامی در چارچوب تبصره ۲۱ قانون بودجه سال ۱۳۹۲ به دولت داده شده است، دولت را موظف کرده با ساز و کاری که مورد نظر خودش می‌باشد، این مرحله را به انجام برساند (سلطانی، ۱۳۹۳). دولت یازدهم تصمیم جدی بر شناسایی افراد نیازمند و توزیع یارانه در میان آنها داشت که با ثبت‌نام دوباره از متقاضیان آغاز شد و پیش‌بینی می‌شد در همین مرحله، ۲۰ درصد از تعداد متقاضیان کاسته شود.

دولت از ابزارهای مختلفی از جمله تبلیغات مستمر در صداوسیما (زیرنویس، مصاحبه و حتی تبلیغ انصراف توسط بازیگران سریالهای نوروزی)، یاری گرفتن از هنرمندان و ورزشکاران، راه‌اندازی کمپینی توسط حامیان دولت با عنوان «نه، به یارانه نقدی» مردم را تشویق کردند تا از یارانه انصراف دهند. البته از ابزار تهدید هم استفاده شد و یارانه‌بگیرانی که به دروغ خود را مستحق دریافت یارانه بدانند و درآمدها و داراییهای خود را کمتر گزارش کنند نیز، تهدید به جریمه نقدی و محرومیت از اعتبارات بانکی نمودند. اما طرح انصراف مردم از دریافت یارانه نقدی با استقبال مردم همراه نشد و با وجود تبلیغات گسترده، طرح دعوت به انصراف از یارانه‌ها با شکست مواجه شد و در نهایت حدود نه درصد مردم به تقاضای دولت تدبیر و امید تن دادند (بروجردی، ۱۳۹۳). پس از ثبت‌نام

هفتاد و سه میلیون نفر در مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها و انصراف حدود دو میلیون و چهارصد هزار نفر از دریافت در این مرحله گمانه‌زنی‌ها و تحلیل‌هایی برای تبیین چرایی این موضوع مطرح شد. با توجه به عواقب منفی و چالش‌هایی که پرداخت یارانه نقدی به‌همراه دارد، عدم‌مشارکت مردم در فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها و عدم انصراف از یارانه نقدی به‌عنوان مسأله‌ای قابل‌تامل مطرح شد و در این راستا در پی بررسی دلایل جامعه‌شناختی عدم انصراف از یارانه نقدی از سوی شهروندان برآمدیم. عوامل زیادی در رابطه با عدم انصراف از یارانه مطرح می‌شوند منجمله ترس از آینده، بی‌اعتمادی به دولت، نارضایتی از وضعیت معیشت و ... که باعث شده است مردم مشارکت پایینی با دولت داشته باشند. بررسی این مسأله نیز به علت گستردگی و شمولی که دارد حائز اهمیت است. مسأله یارانه تمامی سطوح خرد و کلان جامعه را دربر می‌گیرد و اجرای هر گونه سیاستی در این حوزه می‌تواند پیامدهای مثبت و یا منفی بر ابعاد مختلف زندگی شهروندان در سطح خرد، تا صنایع بزرگ مانند صنعت خودروسازی در سطح کلان داشته است. بررسی‌های اولیه محقق حاکی از آن است که در خصوص پیامدهای منفی نظام پرداخت یارانه نقدی و لزوم هدفمندی آن بحث‌ها و نقدهای زیادی توسط کارشناسان و اساتید شده است اما تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه بسیار محدود و اندک است و در این تحقیقات اندک نیز به دلایل اجتماعی انصراف ندادن شهروندان از دریافت یارانه توجه کمی شده است. بر این اساس در این تحقیق به دنبال بررسی دلایل اجتماعی انصراف ندادن شهروندان از یارانه نقدی هستیم تا با شناخت نظر شهروندان در این خصوص پیشنهادهای کاربردی در خصوص هدفمندی یارانه‌های نقدی در آینده ارائه شود.

پیشینه تجربی

مطالعات در خصوص موضوع حاکی از آن است که در خصوص هدفمندی یارانه‌ها و مخصوصاً فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها مطالعات چندانی صورت نگرفته است. بر این اساس

در ادامه به چند مقاله و پایان‌نامه که در خصوص یارانه‌ها انجام شده اشارت رفته است. بیشتر این تحقیقات به موضوع تأثیر یارانه بر قیمت کالاها و اقلام مصرفی مردم، تأثیر یارانه بر نظام اقتصاد کشور و در مجموع اثرات مثبت و منفی یارانه را مورد توجه قرار داده‌اند و به علت جدید بودن فاز دوم طرح هدفمندی یارانه و عدم انصراف مردم، تحقیقات منسجمی در خصوص دلایل انصراف ندادن شهروندان از دریافت یارانه انجام نشده است. زیرک (۱۳۹۲) مقاله‌ای با عنوان «تحلیل وضعیت پرداخت یارانه‌ها در ایران با تأکید بر آسیب‌شناسی سیاستهای دولت در راستای اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها» ارائه داده است. محقق در راستای اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها از مطالعه تجربی خویش این‌گونه نتیجه گرفت که با چنین شرایطی ناهماهنگی بین مجریان (دولت و مردم) به‌طور معناداری محسوس بوده، اهداف اجرای طرح (اصلاح ساختارهای اقتصادی، مدیریت مصرف انرژی و غیرانرژی و توزیع عادلانه درآمد) دارای ضعفهای بنیانی است. زمان اجرای طرح نامناسب بوده است، چراکه با در نظر گرفتن ضعفهای اقتصاد کلان و متغیرهای مرتبط با آن قادر به طراحی برنامه اصلاح ساختاری کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت نمی‌باشد و همچنین عوامل زمینه‌ساز در هاله‌ای از ابهام باقی مانده است.

شاه‌مرادی و همکاران (۱۳۹۰) مقاله‌ای با عنوان «بررسی اثرات افزایش قیمت حامل‌های انرژی و پرداخت یارانه نقدی در ایران» ارائه داده‌اند. در این مقاله دو سناریو از افزایش قیمت و همزمان دو سناریوی توزیع درآمد در نظر گرفته شده است. نتایج نشان می‌دهد که در سیاست افزایش قیمت حامل‌های انرژی و پرداخت یارانه نقدی کاهش سهم دولت از ۲۰٪ به ۱۰٪ باعث می‌شود نیمی از کاهش در رفاه خانوارها جبران شده و کاهش در تولید نیز تا حدی جبران گردد. بر اساس نتایج این مطالعه، سناریوهای مختلف افزایش قیمت انرژی در کوتاه‌مدت باعث می‌شود رفاه و تولید کاهش داشته اما کل صادرات و کل واردات با افزایش مواجه گردد.

علیجانی (۱۳۹۱) در پایان‌نامه دکترای خود به بررسی «اثر هدفمندسازی یارانه تولید بر

بخشهای اقتصاد» پرداخته است. این محقق به این نتیجه رسیده است که هدفمندسازی یارانه‌ها، باعث کاهش یارانه تولید، افزایش شاخص قیمت و کاهش تولید ناخالص داخلی شده است. همچنین باعث کاهش واردات و صادرات کالاها شده است.

پشم‌فروش (۱۳۹۱) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «تأثیر حذف یارانه‌های انرژی بر رفاه خانوارها در ایران»، بیان می‌کند که هدف اصلی طرح هدفمند کردن یارانه‌ها، ارائه کالا و خدمات اساسی با قیمت پایین‌تر از قیمت بازار به افراد و گروههای نیازمند است و هدفمندی بهتر، به معنای پوشش بیشتر افراد تحت برنامه‌های حمایتی است و اگر بیشتر فقرا تحت پوشش قرار نگیرند، تأثیر برنامه‌های حمایتی بر فقرزدایی کاهش خواهد یافت. بدین ترتیب هدفمندی هم اثربخشی هزینه برنامه را بهبود می‌بخشد و هم تأثیر مثبتی بر رفاه خانوارهای آسیب‌پذیر دارد.

مبانی نظری

اعتماد اجتماعی: جیمز کلمن

نظریات جیمز کلمن که در چارچوب نظریات سرمایه اجتماعی مطرح شده است، اگرچه به ابعاد اعتماد شخصی و انتزاعی توجه دارد، اما به‌طور کلی شیوه روان‌شناختی مبادله را مبنای تحلیلهای خود قرار داده و به‌ویژه در تحلیل روابط گروههای با تعداد نسبتاً زیاد، تنها همان قواعد گروههای دو و سه نفره را به کار می‌برد. حال آن که در تئوری مبادله به‌خوبی نشان داده شده است که قواعد حاکم بر گروههای بزرگ به‌صورتی ماهوی با قواعد جاری در گروههای کوچک متفاوت است (به نقل از آزاد ارمکی، ۱۳۸۳).

بررسی ادبیات نظری حاکی از آن است که تصمیمات افراد در جهان کنونی تحت تأثیر عوامل مختلفی است. به‌علت گستردگی عوامل تأثیرگذار بر افراد، چارچوب نظری تحقیق متشکل از چند نظریه است. دسته اول نظریات مربوط به اعتماد اجتماعی است. براساس این دیدگاه در سطح خرد اعتماد با مفاهیمی چون همکاری، صداقت، وفاداری، صمیمیت، امید و

دگرخواهی ارتباط نزدیکی دارد. به نظر کلمن «در هر رابطه مبتنی بر اعتماد حداقل دو جزء وجود دارد، اعتمادکننده و اعتمادشونده و فرض بر این است که در کنش، هر دو جزء هدفمند بوده و به دنبال ارضای نیازهای خود هستند. طرف اعتمادکننده باید تصمیم بگیرد که با دیگری وارد معامله شود یا نه (یعنی خطر را بپذیرد یا نه) و طرف اعتماد شونده نیز باید بین حفظ اعتماد و یا شکستن آن دست به انتخاب بزند. بنابراین یک رابطه مبتنی بر اعتماد، یک رابطه دوجانبه است و بر مبنای اصل به حداکثر رساندن فایده تحت شرایط مخاطره قرار دارد» (کلمن، ۱۳۷۷). به عقیده کلمن «اصولاً در یک رابطه مبتنی بر اعتماد ما با کنشگرانی عقلانی مواجه هستیم، در این رابطه اگر برای کنشگر شانس پیروزی در مقایسه با شانس شکست بیشتر باشد اعتماد خواهد کرد، زیرا او موجودی عقلانی است و باید اعتماد کند. این بیان ساده مبتنی بر اصل به حداکثر رساندن سودمندی تحت شرایط ریسک است. اعتمادکننده بالقوه باید بین اعتماد نکردن (که در این صورت هیچ تغییری در سودمندی او حاصل نمی‌شود) و اعتمادکردن (که در این صورت به کنش طرف مقابل بستگی دارد) تصمیم‌گیری کند» (کلمن، ۱۳۷۷) بنابر آنچه ذکر شد، طبق نظر کلمن چون انسان موجودی عقلانی است که کنشهای او مبتنی بر گزینش معقولانه است، لذا همیشه در فکر این است که در روابط خود حداکثر سود ممکن را کسب کند. او برای این کار ابتدا مقداری از منابع را از طرف خود هزینه می‌کند که به‌عنوان هزینه اعتماد در نظر گرفته می‌شود تا بتواند در جریان اعتماد به سودی متناسب با آن هزینه دست یابد. لذا اگر جریان و رابطه اعتمادی سودآور باشد، اعتماد و روابط اعتمادی بیشتر خواهد شد ولی اگر این رابطه اعتماد سودآور نباشد یا باعث ریسک بالا و به‌دست نیامدن سود متناسب باشد آنگاه اعتماد و رابطه اعتمادی کاهش می‌یابد.

مدرنیته و جامعه ریسکی: آنتونی گیدنز

از جمله نظریات دیگری که به‌منظور بررسی علل اجتماعی انصراف ندادن از یارانه مورد بررسی قرار گرفت نظریه گیدنز در خصوص مدرنیته و جامعه ریسکی است. گیدنز

معتقد است که یکی از ویژگیهای جهان کنونی پیدایش ریسکهای جدید است که متفاوت از ریسکهای گذشته است. در گذشته جوامع انسانی با ریسکهای خارجی مورد تهدید قرار می‌گرفتند. در زمان ما این نوع خطر محصول کنکاش تجربی است که به آن خطر تولید شده می‌گوییم. ریسک نیروی پویایی برای تغییر زندگی فردی و سیاسی شده است. از سویی دیگر به جهانی شدن و تغییرات ناشی از آن اشاره می‌کند که پدیده‌ای است که زمان - مکان (یا تاریخ و جغرافیا) را سریع‌تر منتقل می‌کند. در چنین جهان در حال تغییری برای سود بردن و منتفع شدن از مواهب رفاهی آن باید تصمیمات را با احتمال خطر فزاینده اتخاذ کنید. در چنین جهانی تمامی تصمیمات بشری مانند تصمیم در خصوص انصراف از یارانه نیز با ریسک و احتمال خطر همراه است.

ریسک یا احتمال خطر چیز جدیدی نیست و همیشه در زندگی محتمل بوده است. آنچه تغییر کرده است ماهیت ریسک است. ریسک نیروی پویایی برای تغییر زندگی فردی و سیاسی شده است. شیوه‌ای که ما با آن به تفسیر ریسک می‌پردازیم، درباره آن صحبت و مذاکره می‌کنیم و با پیامدهای مدرنیته زندگی می‌کنیم، جامعه، فرهنگ و سیاست در دهه‌های آینده را می‌سازد. مفهوم جامعه‌ای که با ریسک سر و کار دارد فرصتهای فردی و سیاسی را در چشم ما می‌گشاید و بر خلاف اندیشه پست مدرنیته که همه چیز را بر باد رفته می‌بیند درک پویایی از تغییر اجتماعی ارائه می‌کند (گیدنز، ۱۳۷۹).

گیدنز معتقد است که معنای جهانی شدن این نیست که جامعه جهانی در حال یکپارچه شدن است. بر عکس این پدیده در برخی ابعاد با تفرق و شقه شقه شدن روبروست تا اتحاد و یکپارچگی (سعیدی، ۱۳۸۵). بنابراین جهانی شدن را نباید توسعه سیستمی تعریف کرد. از سوی دیگر جهانی شدن یک پدیده صرفاً اقتصادی نیز نیست که در پی یکپارچه کردن تولید، توزیع و مصرف کالا و خدمات باشد بلکه این پدیده مجموعه‌ای است از انتقال و تغییر در حوزه زندگی، خانواده، عواطف، تمامی روابط و تعاملات انسانی و به همان میزانی که در حوزه

سیاست انتقال صورت می‌گیرد وضع احساسی و عاطفی ما در حوزه عمل زندگی تغییر می‌کند. موضوع جهانی شدن، روابط عاطفی افراد و زندگی شخصی آنها است، روابط محلی و منطقه‌ای است که به سراسر جهان کشیده شده است نه صرفاً یک مسأله اقتصادی. ملی‌گرایی در اسکاتلند، کشمیر، کبک و سایر نقاط مسائلی هستند که این روند باید به آنها پاسخ دهد. گیدنز این عارضه را جهانی شدن دیالکتیکی می‌داند. به عبارت دیگر بر ما روشن نیست که میزان تأثیر اقتصاد کشورهای آسیایی بر کشورهای اروپایی یا امریکا چگونه است. آیا تأثیرات مثبت است یا منفی. لذا می‌توان گفت اثرات دیالکتیکی در جهانی شدن قابل مشاهده است.

جهانی شدن را می‌توان افزایش تعمیق کنش با فاصله در زندگی انسان دانست، به این معنی که وقایع و رخدادها حتی با بعد مسافت زیاد نیز بر روابط عاطفی و احساسی در زندگی افراد به‌طور مستقیم‌تر، کامل‌تر و بسیار نزدیک‌تر از آنچه در گذشته بوده است تأثیر می‌گذارد و تصمیماتی که درباره سبک و شیوه زندگی کردن می‌گیریم به مراتب بیش از گذشته پیامدهای جهانی دارد (گیدنز، ۱۳۷۹). اگر به اثرات اینترنت، شبانه‌روزی شدن معاملات سرمایه‌گذاری و بورس اوراق بهادار و ... رخ داده است بنگریم درمی‌یابیم که جهانی شدن پدیده‌ای است که زمان - مکان (یا تاریخ و جغرافیا) را سریع‌تر منتقل می‌کند. ابداع ارتباطات ماهواره‌ای و ارتباطات الکترونیکی که همسویی و همگرایی با فن‌آوری کامپیوتری دارد به میزان مسائل اقتصادی اهمیت داشته است. در چنین جهان در حال تغییری برای سود بردن و منتفع شدن از مواهب رفاهی آن باید تصمیمات را با احتمال خطر فزاینده اتخاذ کنید. این نوع افزایش احتمال خطر منحصر به امور اقتصادی نیست. تصمیم به ازدواج نیز به همان میزان تصمیمات اقتصادی تصمیمی با احتمال خطر تلقی می‌گردد زیرا که هر نوع تماس جنسی به دلیل افزایش پدیده‌هایی چون ایدز احتمال خطر مرگ را افزایش داده است.

نظریه دیگری که در خصوص تبیین دلایل عدم انصراف از یارانه مورد بررسی قرار گرفت نظریه مبادله هومنز بود. این نظریه به تبیین رفتار افراد و کنش متقابل انسان می‌پردازد.

اساسی‌ترین فرض نظریه مبادله این است که افراد رفتارهایی را که در قبال انجامشان، پاداش می‌گیرند، تکرار می‌کنند و از رفتارهایی که قبلاً هزینه زیادی برای آنان دربر داشته است پرهیز می‌کنند. در این نظریه، رفتار اجتماعی عبارت است از مبادله یا عملی محسوس یا نامحسوس، توأم با میزانی از پاداش یا هزینه، که دست‌کم بین دو فرد رخ می‌دهد. به عقیده هومنز، هر رفتاری که پاداشی را در پی داشته باشد، گرایش به بسط موقعیتهای مشابه دارد. بر این اساس دریافت یارانه برای کنش‌گر، پاداش به‌همراه دارد و شرایط حاکم بر جامعه و اقدامات دولت نتوانسته است پاداش مورد نظر را برای مردم به‌همراه داشته باشد.

در نظریه مبادله واحد تحلیل و موضوعی که هنگام مشاهده باید به آن دقت شود و موضوع اصلی در تبیین نظم، فرد است. این نظریه بر نوعی از کنش اجتماعی که اراده‌گرایی نام دارد، تأکید می‌کند. این نظریه رفتار روزمره را پاسخی به خواسته و محاسبه فردی می‌داند و بر این اعتقاد است که کنش‌کنندگان در انتخابهای خود از آزادی زیادی برخوردارند (اسکیدمور، ۱۳۸۵). هومنز تلاش دارد تا در نهایت بگوید تبیین رفتار براساس متغیرهای وابسته به تأمل، احساس، عاطفه و فعالیت صورت می‌گیرد» (آزاد ارمکی، ۱۳۸۱).

هومنز پنج قضیه، در نظریه مبادله دارد؛ که از آنها به‌عنوان قضایای عام نام می‌برد:

۱. قضیه موفقیت^۱؛ در مورد همه اعمالی که اشخاص انجام می‌دهند، غالباً این‌گونه است که هر عملی از یک شخص اگر مورد پاداش قرار گیرد، احتمال تکرار آن به‌وسیله همان شخص افزایش می‌یابد (ریترز، ۱۳۸۶).

۲. قضیه انگیزه^۲؛ اگر در گذشته وجود یک انگیزه خاص یا یک مجموعه از انگیزه‌ها، فرصتی بوده که در آن، عمل شخص به پاداش منجر شده، هر قدر وضعیت جدید شبیه گذشته باشد احتمال اینکه فرد به انجام عمل یا اعمال شبیه به آن دست بزند بیشتر است (توسلی، ۱۳۸۰).

1. success proposition
2. stimulus proposition

۳. قضیه ارزش^۱؛ هر اندازه نتیجه عمل یک شخص برای او باارزش تر باشد، به همان اندازه علاقه وی نسبت به تدارک انجام آن عمل بیشتر می شود؛ تغییر ارزش ممکن است مثبت باشد یا منفی، نتایج اعمال شخص را که برای او نتیجه مثبت دارند پاداش و نتایج اعمالی را که منفی هستند تنبیه می نامند (توسلی، ۱۳۸۰).

۴. قضیه محرومیت و اشباع^۲؛ هر اندازه فرد در گذشته نزدیک، نوع خاصی از پاداش را بیشتر دریافت کرده باشد، به همان اندازه واحدهای بعدی آن پاداش برای وی ارزش کمتری دربر خواهد داشت (توسلی، ۱۳۸۰). در اینجا، هومنز دو مفهوم اساسی دیگر را مطرح می کند که عبارت اند از: خسارت و سود. خسارت در هر رفتاری با پاداشهایی مشخص می شود که یک کنشگر در فواصل معین یک کنش از دست می دهد. سود در تبادل اجتماعی، با تعداد بیشتر دریافت پاداش در مقایسه با میزان خسارت، مشخص می شود (ریتزر، ۱۳۸۱).

۵. پرخاشگری و تأیید^۳؛ آخرین قضیه هومنز پرخاشگری و تأیید نام دارد که در آن، هومنز می گوید: شکست در دریافت پاداش موجب بروز عصبانیت می شود. بدین معنی که کنشگر انتظار دارد، پاداش دریافت کند؛ در حالی که مجازات می شود. بنابراین رفتار پرخاشگرانه بروز می دهد. در مقابل، اگر کنشگر در مقابل رفتار خود، پاداشی بگیرد که انتظار آن را نداشته است، رفتاری تأییدآمیز از خود نشان می دهد. (ریتزر، ۱۳۷۹). به عقیده هومنز، هر رفتاری که پاداشی را در پی داشته باشد، گرایش به بسط موقعیتهای مشابه دارد.

فرضیه ها

- ترس از آینده روی عدم انصراف شهروندان تهرانی از دریافت یارانه نقدی مؤثر است .

1. value proposition
2. deprivation-satiation proposition
3. sgression-approval propositions

- نارضایتی از وضعیت معیشت بر عدم انصراف از دریافت یارانه نقدی مؤثر است.
- بدینی و اطمینان نداشتن به وضعیت اقتصادی و درآمد در آینده روی عدم انصراف شهروندان از دریافت یارانه نقدی مؤثر است.
- اعتماد نداشتن به دولت روی عدم انصراف شهروندان از دریافت یارانه نقدی مؤثر است.
- اعتقاد به رانت خواری و فساد اقتصادی در کشور روی عدم انصراف شهروندان از دریافت یارانه نقدی مؤثر است.
- نحوه تبلیغات دولت از طریق رسانه‌ها روی عدم انصراف شهروندان از دریافت یارانه نقدی مؤثر است.

روش

ماهیت و روش تحقیق: این تحقیق از نوع مطالعات توصیفی است که به صورت پیمایشی انجام شده است. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری، حجم نمونه و شیوه نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان مناطق ۲، ۶ و ۱۶ شهر تهران هستند که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت منطقه ۲ برابر با ۶۰۸۸۱۴، منطقه ۶ برابر با ۲۳۷۲۹۲ و جمعیت منطقه ۱۶ برابر با ۲۹۱۱۶۹ نفر است. بر این اساس حجم کلی جامعه آماری تحقیق ۱۱۳۷۲۷۵ نفر است. براساس فرمول کوکران، حجم نمونه برابر با ۳۸۴ نفر برآورد گردید که ۲۰۵ نفر مربوط به منطقه ۲، ۸۰ نفر مربوط به منطقه ۶ و ۹۹ نفر مربوط به منطقه ۱۶ بودند.

به منظور دسترسی به افراد نمونه از دو روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و سیستماتیک بدین‌نحو استفاده شده است که ابتدا با کمک روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای از هر منطقه ۲، ۶ و ۱۶، چند محله و از هر محله چند بلوک انتخاب شد در ادامه از هر بلوک ۵ یا ۶ خانوار (در بلوکهای بزرگتر ۶ خانوار و در بلوکهای کوچکتر ۵ خانوار) انتخاب

شدند. شیوه انتخاب در این مرحله بر اساس این قاعده بوده است که پرسشگران با استفاده از نقشه بلوک از ضلع شمالی و سمت راست وارد بلوک انتخابی شده و با شمارش خانوارها، خانوارهای دهم، بیستم، سیم، چهارم، پنجاهم و شصتم را انتخاب و اقدام به تکمیل پرسشنامه کرده‌اند.

تعریف مفاهیم

یارانه:

یارانه‌ها به دو نوع یارانه‌های صادراتی و یارانه‌های داخلی کشورها تقسیم می‌شوند. یارانه‌های صادراتی کمکهای قابل تفویض به شرکتهایی است که دولت به شرط صادرات محصولاتشان این یارانه‌ها را در اختیارشان قرار می‌دهد. یارانه‌های داخلی کشورها نیز کمکهایی است که به صورت غیرمستقیم به مردم پرداخت می‌شود. همچنین در تقسیم‌بندی دیگری یارانه‌ها به دو دسته یارانه باز و یارانه هدفمند تقسیم می‌شود (علیزاده، ۱۳۸۹).

اعتماد:

از نظر گیدنز، اعتماد اجتماعی عبارت از قابلیت تشخیص برای اتکا یا اطمینان به صداقت یا صحت اقوال یا رفتار دیگران است (گیدنز ۱۳۸۴).

عدم اطمینان:

عدم اطمینان شکی است که شخص در ارتباط با توانایی خویش برای پیش‌بینی تعدادی از پیامدهای ممکن که اتفاق می‌افتند، دارد. عدم اطمینان خود، آگاهی شخصی از ریسک در یک موقعیت معین است و متکی به ریسک برآورده شده شخص - چیزی که شخص معتقد به عینی بودن آن است - و اعتقاد یا اطمینانی که آن شخص به این عقیده دارد، است. شخص ممکن است بی‌نهایت در مورد آینده در یک موقعیت - جایی که در واقعیت ریسک کوچک می‌باشد - نگران و بی‌اطمینان باشد. از طرف دیگر، همان شخص ممکن است اطمینان بالایی به توانایی خودش در پیش‌بینی آینده - موقعیتی که به واقع در آینده در حد بسیار بالایی

ممکن است - رخ دهد، داشته باشد. برخلاف ریسک، عدم اطمینان با هیچ یک از شاخصهای پذیرفته شده متعارف قابل اندازه گیری نیست (ویلیامز و هاینز، ۱۳۸۲).

رانت:

رانت، مزاد ارزشی است که در شرایط کمیابی مطلق یا نسبی یک عامل تولید یا یک محصول نسبت به تقاضا در بازار، نصیب عرضه کننده آن می شود. این ارزش اضافی یا رانت، تفاوت ارزش افزوده واقعی عامل تولید کمیاب در شرایط عادی و یا هزینه تولید محصول مورد نظر با بهای عرضه در شرایط کمیابی است. همچنین درآمد مفت و بادآورده درآمدی است که بدون اتکای مستقیم به کار و تلاش مولد و بدون پذیرش ریسک و خطر مبادرت به فعالیتهای اقتصادی به دست می آید. سوءاستفاده از فرصتها و امکانات جامعه، ثروت بادآورده و پول مفت، پول بدون کار و زحمت و به ناحق به دست آمده، سود به دست آمده از راههایی به جز تلاش و فعالیت اقتصادی، هر گونه امکانات و موقعیتهای انحصاری که در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی قرار گیرد و درآمدهای حاصل از طریق امتیازها یا مجوزهای خاص، همگی تعریفهایی خلاصه از رانت می باشند. فساد:

فساد:

به عنوان جامع ترین تعریف می توان گفت که فساد عبارت است از سوءاستفاده از امکانات و منابع عمومی دولتی، در راستای منافع شخصی یا گروهی، یا فساد، استفاده عمدی و نامناسب از قدرت یا موقعیت واگذار شده به اشخاص است. تعمد، غیرقانونی بودن و جایگزینی منافع خصوصی به جای منافع عمومی از ویژگیهای بارز فساد است. بنابراین فساد زمانی اتفاق می افتد که مقام دولتی یا کارگزار حکومتی منفعت شخصی یا گروهی را بر مصلحت و منفعت عمومی ترجیح می دهد. (ابراهیم آبادی و مرشدی زاده، ۱۳۸۶)

جدول (۱) میزان پایایی مقیاسهای تحقیق

α	تعداد گویه	مقیاسها
۰/۷۱	۷	ترس از آینده
۰/۸۱	۴	ناراضایتی مردم از وضعیت معیشت
۰/۷۰	۵	عدم اطمینان اقتصادی و درآمدی
۰/۸۵	۷	عدم اعتماد مردم به دولت
۰/۷۳	۴	رانت خواری و فساد اقتصادی
۰/۷۰	۶	نحوه تبلیغات دولت از طریق رسانه‌ها
۰/۷۸	۳۳	آلفای کل

روایی و پایایی ابزار: در تحقیق حاضر برای محاسبه اعتبار از روش اعتبار صوری به این ترتیب استفاده شده است که پس از تهیه پرسشنامه اولیه، نظر استاد راهنما و مشاور و چندتن از کارشناسانی که در حوزه هدفمندی یارانه‌ها صاحب‌نظر بودند را جویا شدیم و بر اساس نظراتشان اصلاح محتوایی و تناسب متغیرها با سؤالات پرسشنامه انجام شد. جهت تعیین پایایی از شاخص سازگاری درونی «ضریب آلفای کرونباخ» استفاده شد. بنابراین پس از تهیه پرسشنامه یک مرحله پیش‌آزمون مقدماتی با نمونه ۳۰ نفری انجام شد. میزان آلفای کرونباخ برای همه مقیاسها بزرگتر از ۰/۷۰ و آلفای کل پرسشنامه نیز بیشتر از ۰/۷۸ بود که دلالت بر سازگاری درونی بین متغیرها برای سنجش مقیاسهای مورد نظر دارد و بدین ترتیب می‌توان گفت که ابزار تحقیق از پایایی لازم برخوردار است.

تحلیل داده‌ها: برای توصیف داده‌ها از فراوانی، درصد، حداقل، حداکثر و میانگین و برای آزمون فرضیه‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای و آزمون فریدمن استفاده شده است.

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس

متغیر	جنس	فراوانی	درصد	درصد معتبر
جنسیت	مرد	۲۴۰	۶۲/۵	۶۲/۵
	زن	۱۴۴	۳۷/۵	۳۷/۵
	جمع	۳۸۴	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
شغل	شاخص آماری	مد = مرد		
	آزاد	۹۵	۲۴/۷	۲۴/۷
	کارمند	۱۲۱	۳۱/۵	۳۱/۵
	فرهنگی	۳۰	۷/۸	۷/۸
	کاسب	۴۹	۱۲/۸	۱۲/۸
	سایر (پزشک، پرستار، مهندس و ...)	۸۹	۳۲/۲	۳۲/۲
	جمع	۳۸۴	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
	شاخص آماری	مد = کارمند		
تحصیلات	زیردیپلم	۱۷	۴/۴	۴/۴
	دیپلم	۲۷	۷/۰	۷/۰
	فوق دیپلم	۱۳۰	۳۳/۹	۳۳/۹
	لیسانس	۹۶	۲۵/۰	۲۵/۰
	فوق لیسانس و بالاتر	۱۱۴	۲۹/۷	۲۹/۷
	جمع	۳۸۴	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
	شاخص آماری	میان: فوق دیپلم		
سن	زیر ۲۰ سال	۱۳	۳/۴	۳/۴
	۲۱-۲۵	۱۲۰	۳۱/۳	۳۱/۳
	۲۶-۳۰	۶۵	۱۶/۹	۱۶/۹
	۳۱-۳۵	۷۵	۱۹/۵	۱۹/۵
	۳۶-۴۰	۲۷	۷/۰	۷/۰
	۴۱ سال و بالاتر	۸۴	۲۱/۹	۲۱/۹
	جمع	۳۸۴	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
	شاخص آماری	میانگین: ۳۳/۴۸ انحراف معیار: ۱۱/۲۷ مینیم: ۱۹ ماکزیم: ۶۶		

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنس

متغیر	جنس	فراوانی	درصد	درصد معتبر
درآمد	کمتر از ۷۰۰ هزار	۴۶	۱۲/۰	۱۲/۴
	۷۰۱ الی ۱ میلیون	۱۷۵	۴۵/۶	۴۷/۲
	۱۰۰۱ الی ۱.۵ میلیون	۶۴	۱۶/۷	۱۷/۳
	۱۵۰۱ از ۲ میلیون	۳۴	۸/۹	۹/۲
	بیش از ۲۰۰۱	۵۲	۱۳/۵	۱۴/۰
	جمع	۳۷۱	۹۶/۶	۱۰۰/۰
	بی پاسخ	۱۳	۳/۴	-
	جمع کل	۳۸۴	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
هزینه	شاخص آماری	میانگین: ۱۳۹۲.۳۱ انحراف معیار: ۱۸۸۷/۹۹		منیمم: ۵۰۰/۰۰ ماکزیمم: ۳۵۰۰۰/۰۰
	کمتر از ۷۰۰ هزار	۸۴	۲۱/۹	۲۲/۷
	۷۰۱ الی ۱ میلیون	۱۵۰	۳۹/۱	۴۰/۵
	۱۰۰۱ الی ۱.۵ میلیون	۹۶	۲۵/۰	۸/۹
	۱۵۰۱ از ۲ میلیون	۱۹	۴/۹	۵/۱
	بیش از ۲۰۰۱	۲۱	۵/۵	۵/۷
	جمع	۳۷۰	۹۶/۴	۱۰۰/۰
	بی پاسخ	۱۴	۳/۶	-
	جمع کل	۳۸۴	۱۰۰	-
	شاخص آماری	میانگین: ۱۱۰۳.۶۴ انحراف معیار: ۵۰۲/۵۲		منیمم: ۵۰۰/۰۰ ماکزیمم: ۳۲۰۰۰/۰۰

یافته‌ها

توصیف نمونه

از نظر وضعیت جنسی ۶۲/۵٪ پاسخگویان مرد و ۳۷/۵٪ زن بوده‌اند. از نظر وضعیت شغلی ۲۴/۷٪ پاسخگویان دارای شغل آزاد، ۳۱/۵٪ کارمند، ۷/۸٪ فرهنگی، ۱۲/۸٪ کاسب و ۲۳/۲٪ نیز

در مشاغل مانند پزشکی، پرستاری، مهندسی و ... مشغول بودند. از نظر تحصیلی ۴/۴٪ دارای تحصیلات زیردیپلم، ۷٪ دارای تحصیلات دیپلم، ۳۳/۹٪ دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۲۵٪ دارای تحصیلات لیسانس، ۲۹/۷٪ دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر هستند. میانگین سنی پاسخگویان ۳۳/۴۸ سال، جوان‌ترین پاسخگو ۱۹ سال و مسن‌ترین پاسخگو ۶۶ سال سن دارد. میانگین درآمد ۱ میلیون و ۳۹۲ هزار، کم‌ترین درآمد ۵۰۰ هزار تومان و بیشترین درآمد ۳ میلیون و ۵۰۰ هزار تومان است. میانگین هزینه ۱ میلیون و ۱۰۳ هزار، کم‌ترین هزینه ۵۰۰ هزار تومان و بیشترین هزینه ۳ میلیون و ۲۰۰ هزار تومان است.

شناسایی دلایل عدم انصراف شهروندان از دریافت یارانه نقدی

۱- ترس از آینده از دلایل انصراف ندادن از یارانه نقدی است ($t = 11/940, p < 0/001$). این امر نشان‌دهنده آن است نگرانی در خصوص شرایط آینده خانواده‌ام در جامعه، داشتن احساس ناخوشایند نسبت به آینده، ترس از بدتر شدن شرایط زندگی، ترس از تورم و افزایش قیمت کالاها و اجناس، ترس ناشی از افزایش تحریم و بدتر شدن وضعیت اقتصادی، نگرانی از افزایش دوباره قیمت بنزین و گرانیهای متعاقب آن از جمله دلایلی است که با ایجاد ترس از آینده باعث شده است که شهروندان از یارانه انصراف ندهند.

۲- نارضایتی از وضعیت معیشت از دلایل عدم انصراف از یارانه نقدی شهروندان است ($t = 12/741, p < 0/001$). این امر نشان‌دهنده آن است به علت ناکافی بودن درآمد سرپرست خانوار برای هزینه‌های زندگی، نارضایتی بودن از شرایط اقتصادی زندگی، ناامیدی نسبت به بهبود وضع زندگی از جمله دلایلی است که باعث شده مردم از یارانه انصراف ندهند.

۳- بدبینی و عدم اطمینان مردم به وضعیت اقتصادی و درآمد در آینده از دلایل انصراف ندادن از یارانه نقدی است ($t = 21/922, p < 0/001$). این امر نشان‌دهنده آن است که عدم اطمینان به بهبود وضعیت اقتصادی جامعه و وضعیت شغلی، تورم شدید و افزایش قیمت کالاها و اجناس و ترس از افزایش تحریمها و شکست برنامه‌های اقتصادی دولت

- از جمله دلایلی است که باعث انصراف ندادن مردم از یارانه شده است.
- ۴- اعتماد نداشتن مردم به دولت از دلایل انصراف ندادن مردم از یارانه نقدی است ($t = 47/324, p < 0/001$). این امر نشان‌دهنده آن است که عدم اطمینان به برنامه‌های کاهش تورم و اقتصادی دولت، نداشتن سیستم و نظام منسجم و مشخصی برای تعیین درآمد افراد، سخنان متناقض مسئولین درباره برخورد با افرادی که در وضعیت درآمدیشان صداقت ندارند، تبیین نشدن مبنای پرداخت یا عدم پرداخت یارانه توسط دولت، عدم اعتماد مردم به دولت در خصوص نحوه مصرف یارانه و اعتقاد به اینکه دولت صلاحیت تصمیم‌گیری در خصوص یارانه مردم را ندارد از جمله دلایلی است که باعث شده است مردم از یارانه نقدی انصراف ندهند.
- ۵- اعتقاد مردم به رانت‌خواری و فساد اقتصادی در کشور از دلایل انصراف ندادن مردم از یارانه نقدی است ($t = 12/741, p < 0/001$). این امر نشان‌دهنده آن است که اعتقاد به اینکه به جای حذف یارانه؛ باید جلوی دزدیهای کلان گرفته شود، افشای اختلاسهای بزرگ اقتصادی، فساد اداری حاکم بر نظام کشور از جمله دلایلی هستند که در انصراف ندادن مردم از یارانه تأثیرگذار هستند.
- ۶- نحوه تبلیغات دولت از دلایل انصراف ندادن مردم از یارانه نقدی است ($t = -0/148, p < 0/001$). این امر نشان‌دهنده آن است که استفاده از لفظ تهدید در تبلیغات، تشویق به انصراف از یارانه از طریق یاری گرفتن از هنرمندان و ورزشکاران، بهره‌گیری از حامیان دولت جهت انصراف از یارانه نقدی، تحریک روحیه مذهبی مردم با انتشار نظر برخی مراجع در مورد جایز نبودن دریافت یارانه نقدی توسط کسانی که نیاز مالی ندارند و لحن تحقیرآمیز تبلیغات برای کسانی که درخواست دریافت یارانه داشتند و عدم تحقق وعده‌های دولت نهم (طرحهای عمرانی) در قبال حذف یارانه‌ها از جمله دلایلی است که باعث شده مردم از عملکرد دولت رضایت نداشته و تبلیغات جهت رفع انصراف از یارانه را نامناسب بدانند و از یارانه انصراف ندهند.

جدول (۳) نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای برای شناسایی دلایل انصراف ندادن شهروندان از دریافت یارانه نقدی

p	df	t	M مفروض	SD	M واقعی	عوامل
<۰/۰۰۱	۳۸۳	۱۱/۹۴۰	۲۱	۴/۹۳	۲۴/۰	ترس از آینده
<۰/۰۰۱	۳۸۳	۱۲/۷۴۱	۱۲	۳/۶۶	۱۴/۳۸	نارضایتی از وضعیت معیشت
<۰/۰۰۱	۳۸۳	۲۱/۹۲۲	۱۵	۳/۸۱	۱۹/۲۷	بدبینی و عدم اطمینان مردم
<۰/۰۰۱	۳۸۳	۴۷/۳۲۴	۲۱	۵/۸۰	۲۹/۰۲	عدم اعتماد مردم به دولت
<۰/۰۰۱	۳۸۳	۳۳/۶۶۷	۱۲	۲/۸۱	۱۶/۸۲	اعتقاد به رانت‌خواری و فساد اقتصادی
<۰/۰۰۱	۳۸۳	-۰/۱۴۸	۱۸	۶/۵۳	۱۷/۹۵	نحوه تبلیغات دولت

اولویت‌بندی دلایل انصراف ندادن شهروندان از یارانه

بر اساس نتایج آزمون فریدمن، بین میانگین رتبه عوامل مؤثر بر انصراف ندادن شهروندان تهرانی از یارانه نقدی تفاوت وجود دارد ($\chi^2 = ۶۷/۹۵۰$ ، $p < ۰/۰۰۱$). به‌طوریکه عدم اطمینان اقتصادی و درآمدی با میانگین رتبه ۲/۸۷ مهم‌ترین عامل مؤثر بر انصراف ندادن از یارانه است و عدم اعتماد مردم به دولت (میانگین رتبه ۲/۶)، نارضایتی مردم از وضعیت معیشت (میانگین رتبه ۲/۵۴)، نحوه تبلیغات دولت (میانگین رتبه ۲)، رانت‌خواری و فساد اقتصادی (با میانگین رتبه ۱/۹۵) و ترس از آینده (میانگین رتبه ۱/۸۷) در مراتب بعدی قرار دارند.

جدول (۴) اولویت بندی دلایل انصراف ندادن شهروندان از یارانه

اولویت	میانگین رتبه	عنوان
۱	۲/۸۷	عدم اطمینان اقتصادی و درآمدی
۲	۲/۶۰	عدم اعتماد مردم به دولت
۳	۲/۵۴	ناراضایتی مردم از وضعیت معیشت
۴	۲/۰۰	نحوه تبلیغات دولت
۵	۱/۹۵	رانت خواری و فساد اقتصادی
۶	۱/۸۷	ترس از آینده
χ^2		df
۱۰/۷۲۰		۵
		p
		<۰/۰۰۱

بحث

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که ترس از آینده از جمله عوامل اجتماعی است که در انصراف ندادن از یارانه نقشی دارد. شهروندان در این راستا بیان کردند که نگرانی در خصوص شرایط آینده خانواده، داشتن احساس ناخوشایند نسبت به آینده، ترس از بدتر شدن شرایط زندگی، ترس از تورم و افزایش قیمت کالاها و اجناس، ترس ناشی از افزایش تحریم و بدتر شدن وضعیت اقتصادی، نگرانی از افزایش دوباره قیمت بنزین و گرانیهای متعاقب آن از جمله دلایلی است که با ایجاد ترس از آینده باعث شده است که شهروندان از دریافت یارانه انصراف ندهند. همانطور که در نظریه بک (۲۰۰۸) نیز مطرح است ما اکنون در جامعه‌ای ریسکی زندگی می‌کنیم که پدیده‌های جدید ما را بر آن می‌دارد که در نگرش مان در مورد همه چیز تجدید نظر کنیم. ریسکهای موجود در جامعه و ترس از آینده در کشور باعث شده که مردم مشارکت پایینی داشته باشند.

یافته دیگر تحقیق این بود که نارضایتی از وضعیت معیشت از دلایل انصراف ندادن از یارانه نقدی شهروندان است. به علت ناکافی بودن درآمد سرپرست خانوار برای هزینه‌های زندگی، نارضایتی بودن از شرایط اقتصادی زندگی، ناامیدی نسبت به بهبود وضع زندگی از جمله دلایلی است که باعث شده مردم از دریافت یارانه انصراف ندهند.

از دیگر نتایج تحقیق این بود که بدبینی و عدم اطمینان مردم به وضعیت اقتصادی و درآمد در آینده از دلایل انصراف ندادن از یارانه نقدی است که این امر نشان‌دهنده آن است که عدم اطمینان به بهبود وضعیت اقتصادی جامعه و وضعیت شغلی، تورم شدید و افزایش قیمت کالاها و اجناس و ترس از افزایش تحریمها و شکست برنامه‌های اقتصادی دولت از جمله دلایلی است که باعث انصراف ندادن مردم از دریافت یارانه نقدی است.

یافته دیگر تحقیق این بود که مردم به دولت اعتماد ندارند. عدم اطمینان مردم به برنامه‌های کاهش تورم و اقتصادی دولت، نداشتن سیستم و نظام منسجم و مشخصی برای تعیین درآمد افراد، سخنان متناقض مسئولین درباره برخورد با افرادی که در وضعیت درآمدیشان صداقت ندارند، تبیین نشدن مبنای پرداخت یا عدم پرداخت یارانه توسط دولت عدم اعتماد مردم به دولت در خصوص نحوه مصرف یارانه و اعتقاد به اینکه دولت صلاحیت تصمیم‌گیری در خصوص یارانه مردم را ندارد؛ باعث شده است که مردم به دولت اعتماد نکنند و با تقاضای دولت در خصوص انصراف از یارانه نقدی همراه نباشند. همانطور که در نظریه کلمن (۱۳۷۷) نیز بیان شده است، در یک رابطه مبتنی بر اعتماد ما با کنشگرانی عقلانی مواجه هستیم، در این رابطه اگر کنشگر (شهروند) شانس پیروزی در مقایسه با شانس شکست بیشتر باشد اعتماد خواهد کرد، زیرا او موجودی عقلانی است و باید اعتماد کند. در حقیقت مردم به دنبال به حداکثر رساندن سودمندی خود در شرایط نامناسب جامعه هستند. عدم اطمینان مردم به وضعیت اقتصادی و درآمد در آینده، به برنامه‌های کاهش تورم و اقتصادی باعث شده که مردم به عنوان موجوداتی عقلانی از دریافت یارانه انصراف ندهند.

از جمله یافته‌های دیگر این بود که اعتقاد به رانت‌خواری و فساد اقتصادی در کشور از دلایل انصراف ندادن مردم از یارانه نقدی است. شهروندان معتقدند که بجای حذف یارانه باید جلوی دزدیهای کلان گرفته شود. وجود فساد اداری در کشور و افشای اختلاسهای بزرگ اقتصادی باعث شده است که مردم اعتماد خود به دولت و نهاد حکومت را از دست بدهند و تمایلی برای انصراف از یارانه نشان ندهند.

یافته دیگر تحقیق این بود که مردم از نحوه تبلیغات دولت در رسانه‌ها درباره انصراف ندادن از یارانه رضایت نداشتند. استفاده از لفظ تهدید در تبلیغات، تشویق به انصراف از یارانه از طریق یاری گرفتن از هنرمندان و ورزشکاران، بهره‌گیری از حامیان دولت جهت انصراف از یارانه نقدی، تحریک روحیه مذهبی مردم با انتشار نظر برخی مراجع در مورد جایز نبودن دریافت یارانه نقدی توسط کسانی که نیاز مالی ندارند و لحن تحقیرآمیز تبلیغات برای کسانی که درخواست دریافت یارانه داشتند و عدم تحقق وعده‌های دولت نهم (طرح‌های عمرانی) در قبال حذف یارانه‌ها از جمله دلایلی است که باعث شده مردم از عملکرد دولت رضایت نداشته و تبلیغات جهت رفع انصراف از یارانه را نامناسب بدانند و از یارانه انصراف ندهند.

در خصوص اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر انصراف ندادن شهروندان نیز یافته‌ها نشان داد که عدم اطمینان اقتصادی و درآمدی مهم‌ترین عامل در این خصوص است و از سوی دیگر عدم اعتماد به دولت به‌عنوان عامل بعدی تأثیرگذار بر انصراف ندادن از یارانه باعث شده است که مردم امیدی به اصلاح امور و آینده بهتر اقتصادی نداشته باشند. نارضایتی مردم از وضعیت معیشت، تبلیغات نامناسب دولت از طریق رسانه‌ها، باور به رانت‌خواری و فساد اقتصادی در کشور و ترس از آینده از علل دیگری هستند که بر انصراف ندادن از یارانه تأثیرگذار است.

پیشنهادها

- ۱- یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که عدم اعتماد به دولت از دلایل اساسی شهروندان جهت انصراف ندادن از یارانه است. از این رو پیشنهاد می‌شود دولت با اجرایی کردن وعده‌های که به شهروندان داده است زمینه را برای افزایش اعتماد نهادی فراهم نماید و سپس اقدام به اجرایی طرحهایی نماید که نیازمند مشارکت عمومی است.
- ۲- صداقت دولت در برخورد قاطعانه با عاملان فسادهای کلان اقتصادی باعث افزایش اعتماد مردم به دولت خواهد شد.
- ۳- عدم امنیت شغلی و درآمدی از دلایل دیگر شهروندان در خصوص انصراف ندادن از یارانه نقدی است. از این رو پیشنهاد می‌شود با اتخاذ سیاستهای ضدتورمی و حمایت از اشتغال زمینه برای کاهش نگرانی مردم فراهم گردد.
- ۴- دولت می‌تواند با اعلام گزارش ماهانه محل مصرف یارانه‌های پرداخت نشده افرادی که از دریافت یارانه انصراف داده‌اند، به منصرفان و گروههای اجتماعی اطمینان خاطر دهد که هزینه این مبالغ به صورت شفاف صرف امور مدنظر شده است. این عمل می‌تواند زمینه را برای افزایش اعتماد به دولت فراهم آورد و زمینه برای مشارکت شهروندان در برنامه‌های مشابه فراهم آورد.
- ۵- دولت در برنامه‌های تبلیغاتی که با هدف جلب مشارکت شهروندان برنامه‌ریزی می‌شود باید از لحن تحقیرآمیز بپرهیزد.

- آزاد ارمکی، ت. (۱۳۸۱). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*. چاپ دوم، تهران: سروش.
- آزاد ارمکی، ت. و دیگران (۱۳۸۳). اعتماد، اجتماع و جنسیت: بررسی تطبیقی اعتماد متقابل در بین دو جنس. *مجله جامعه‌شناسی ایران*. دوره پنجم.
- ابراهیم آبادی، غلامرضا - مرشدی، علی (۱۳۸۶) *فساد در نگاهی دیگر، تاملی چند در مقوله فساد*، مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات سیاسی
- اسکیدمور، و. (۱۳۸۵). *تفکر نظری در جامعه‌شناسی*. ترجمه علی محمد حاضری و دیگران، قم: پژوهشکده علوم و فرهنگ اسلامی.
- بروجردی، ا. (۴ اردیبهشت، ۱۳۹۳). *ادبیات تهدیدی دولت، عامل شکست پروژه انصاف از یارانه‌ها*. دسترسی در تاریخ ۱۳۹۳/۰۲/۰۴، ساعت: ۱۳: ۵۲: <http://www.borhan.ir>
- پشم‌فروش، م. (۱۳۹۱). *تأثیر حذف یارانه‌های انرژی بر رفاه خانوارها در ایران*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، تهران.
- ترکان، اکبر (۱۳۹۲). یکسال بعد از هدفمندی یارانه‌ها، عادت مصرفی مشتریان بازگشت، ۵ خرداد ۱۳۹۱، <http://isna.ir>
- توسلی، غ. ع. (۱۳۸۰). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*. چاپ هشتم، تهران: سمت.
- ریتزر، ج. (۱۳۸۱). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر* ترجمه محسن ثلاثی، چاپ ششم، تهران: انتشارات علمی.
- زیرک، م. (۱۳۹۲). تحلیل وضعیت پرداخت یارانه‌ها در ایران با تأکید بر آسیب‌شناسی سیاستهای دولت در راستای اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها. *فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی*، سال یکم، شماره ۱، ۹۷-۱۲۰.
- سعیدی، ع. ا. (۱۳۸۵). *روند پژوهی گفتمانهای جهانی شدن*. رشد آموزش علوم اجتماعی
- سلطانی، ع. ر. (۲۰ فروردین، ۱۳۹۳). *مرز نیازمندی کجاست؟ خلق شاخصی جدید در اقتصاد ایران*. دسترسی در تاریخ چهارشنبه ۱۳۹۳/۰۱/۲۰، ساعت ۱۵:۱، طرح هدفمندسازی یارانه‌ها، <http://vista.ir/node/>

- شاه‌مرادی، ا.، حقیقی، ا. و زاهدی، ر. (۱۳۹۰). بررسی اثرات افزایش قیمت حامل‌های انرژی و پرداخت یارانه نقدی در ایران: رویکرد CGE. *پژوهشها و سیاستهای اقتصادی*، سال ۱۹، شماره ۵۷، ۳۰-۵.
- علیجانی، ف. (۱۳۹۱). *اثر هدفمندسازی یارانه تولید بر بخشهای اقتصاد*. رساله دکتری چاپ‌نشده، دانشگاه زابل، زابل.
- علیزاده، مهدی (۱۳۸۹). درآمدی بر تأثیرات اقتصادی هدفمند کردن یارانه‌ها (با نگرشی به طرح هدفمند کردن یارانه‌ها). *اقتصاد شهر*، شماره هشتم، ۹۷-۱۰۶.
- کلمن، ج. (۱۳۷۷). *بنیاد نظریه‌های اجتماعی*. ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۹). *جهان رهاشده: گفتارهایی درباره یکپارچگی جهان*. ترجمه علی اصغر سعیدی و یوسف حاجی عبدالوهاب، تهران: انتشارات علم و ادب.
- ویلیامز، آرتور و ریچارد جیسترهایمز (۱۳۸۲). «*مدیریت ریسک*» ترجمه: دکتر داور ونوس - حجت‌اله گودرزی چاپ اول، تهران: انتشارات نگاه دانش